

Tanıtım

Tema: Anlamın Yapı Taşları

Konu: Biçim Bilgisi

Alt Konu: Basit, Türemiş ve Birleşik Sözcükler

Temanın Amacı: Sözcüklerin yapıları (basit, türemiş, birleşik) hakkında bilgi vermek.

Biçim Bilgisi

- Türkçede sözcüklerin yapısı incelendiğinde bazılarının yapım eki almadan (tahtayı, sayfalar); bazılarının yapım eki alarak (renksiz, temizlik) kullanıldığını; bazılarının ise iki sözcüğün bir araya gelmesiyle (yayınevi, yurtsever) oluştuğunu görüyoruz. Buna göre, Türkçede sözcükler, yapı bakımından üçe ayrılır: Basit, türemiş ve birleşik sözcükler.

Basit Sözcükler

- Kök hâlinde ya da yalnızca çekim eki almış durumda bulunan sözcüklerdir.

Örneğin

– git-, sev-, güzel, hayat...

– Dolabın arkasında eski bir halı vardı.

Bu cümlede tüm sözcükler yapıca basittir. Çünkü sözcüklerin hiçbiri yapım eki almamıştır. Cümlede ek alan sözcükler ise çekim eki almıştır.

Dolab-ın (tamlayan eki), arka-s-ı-n-da (iyelik ve kalma durum eki), eski (yalın), bir (yalın), halı (yalın), var-dı (ek-fiil).

Bu eklerin hepsi çekim ekidir, dolayısıyla sözcükler de basit yapıdadır.

Türemiş Sözcükler

- Yapım eki almış sözcüklerdir. Bu sözcükler yapım ekinden sonra çekim eki alabilir.

Önemli

Sözcüğün yapım eki almış hâline gövde denir. Gövdeye bir yapım eki daha gelirse oluşan sözcük gövdeden türemiş olur.

İş-i-k-ı, yaş-a-y-an, göz-lük-çü-lük, iler- le-dikçe...

Örneğin

Ya sus-mak ya da sus-kun-luk-tan daha kıymet-li bir söz söyle-mek gerekir.

Ay-lık, simit-çi, dış-la, sar-ıl-, bat-ak, ser-im, kaç-ır-, al-dır-...

Yapım ekleriyle oluşturulmuş sözcüklere "gövde" denir.

– kitap (İsim kökü) kitap-lık (isim gövdesi)

– yor- (Fiil kökü) yor-ul- (Fiil gövdesi)

Birleşik Sözcükler

- Yeni bir anlamı karşılamak üzere birden fazla sözcüğün birleşmesiyle oluşan sözcüklerdir.

Birleşik İsimler

- Kimileri anlam değişmesi ile oluşur: doğumevi, gökyüzü, denizaltı... (İkinci sözcük anlamını yitirmiş.)
kuşburnu, delikanlı, akbaba... (Her iki sözcük de anlamını yitirmiş.)
- Kimilerinde anlam değişmesi olmaz: kapkaç, gelgit...
- Kimileri ad tamlaması biçiminde oluşur: ayakkabı, buzdolabı, hanımeli...
- Kimileri sıfat tamlaması biçiminde oluşur: sivrisinek, Yeşilırmak, Kırşehir...
- Kimileri tür değişmesiyle oluşur: dedikodu, varyemez, gecekondu...

- Kimileri yansılardan oluşur:
gırgır, fısıs, fıfır...
- Kimileri bir ses olayıyla oluşur:
sütlaç, nasıl, cumartesi...
(ses düşmesi/ aşınması ile oluşmuş)

Örnek 1

Aşağıdaki birleşik sözcüklerden hangisi farklı yolla oluşturulmuştur?

- A) Bu yıl aldıkları buzdolabı dün akşam arızalanmış.
- B) Yatmadan bir önce kuşburnu içersen çok iyi olur.
- C) Ayakkabının bağcıklarını bağlamazsan düşersin.
- D) Kızılmak'ı hiç bu kadar coşkulu görmemiştim.
- E) Bu arızayı ancak kargaburnu ile tamir edersin.

"buzdolabı, kuşburnu, ayakkabı, kargaburnu" belirtisiz ad tamlaması biçiminde oluşmuş ancak "Kızılmak" sıfat tamlaması biçiminde oluşmuştur.

Cevap D

Birleşik Fiiller

- Kimileri yardımcı eylemle yapılmıştır:
kahvaltı et-, yardımcı ol-, mutlu et-...
affet-, reddet-, zannet-... (ses türemesi)
hapsol-, kaydol-, sabret-... (ses düşmesi)
- Kimileri kurallı olarak birleşmiştir (kurallı birleşik fiildir):
alabil-, geledur-, aliver-, bakakal-, düşeyaz-...
- Kimileri anlamca kaynaşmıştır. Bunlar genellikle sonu eylemle biten deyim grubudur:
elver-, varsay-, başvur-, öngör-...

Örnek 2

Bu تنها derelerin, bu vahşi kayaların

I

Görmediği gün yoktur sürü peşinde bizi,

II

Her gün aynı pınardan doldurur destimizizi

III

Kırlara açılırız çingiraklarımızla.

IV V

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi basit yapıdadır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve IV
- D) III ve IV
- E) III ve V

II, III ve V. sözcükler türemiş; I ve IV sözcükler basit yapıdadır.

Cevap C

Örnek 3

Sen kalpsizsin; hani senin gençliğinin hayatı?

I

Aşklarım mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,

II

Bir yanardağ ateşiyle kömür gibi karardı;

III

IV

Şimdi ise yerlerinde bir sıtmal yel eser.

V

Bu dizelerde numaralanmış sözcükleri yapılarına göre eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

genç-lik-i-n-in: türemiş, sol-abil-en: birleşik, yanar-dağ: birleşik, kara-r-dı: türemiş, yer-ler-i-n-de: basit

Cevap E

EN BÜYÜK DEĞERİMİZ

Türkçenin Teknik Terim Zenginliği

Türkiye Bilişim Haftası etkinlikleri içerisinde Türkçe konusuna yer veren Türkiye Bilişim Derneğine, Telepati Telekomünikasyona ve düzenleme kuruluna teşekkür ederim.

Konuşmama öncelikli bir saptama yaparak başlayacağım: Bilim dili olarak Türkçenin daha da geliştirilmesi, zenginleştirilmesi ve öğretimde birliğin sağlanması için bilim ve

sanat dallarında Türkçe terimlerin kullanılması, öğretim kurumlarında ve bilimsel çalışmalarda ortak terimlerin işletilmesi bir gerekliliktir.

Atatürk, bilim terimleri konusunda bakınız ne diyor: Öyle istiyorum ki Türk dili bütün yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazanlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi kullansınlar. Bu düşüncenin bir sonucu olarak Atatürk, geometri ve matematik terimlerinin Türkçeleştirilmesi çalışmalarına bizzat katılmıştır. Müselles karşılığında türetilen üçgen, zaviyetan-ı mütekabiletan-ı dâhiletan karşılığında türetilen iç ters açılar, müselles-i mütesaviyü'l-adla karşılığında türetilen eşkenar üçgen, amal-i erbaa karşılığında türetilen dört işlem gibi terimleri Atatürk'e borçluyuz. Atatürk, az önce sizlere aktardığım terimlerle ilgili düşüncesini sözde bırakmamış, eyleme de geçirmiştir. Çünkü Türkçenin bilim dili olması için terimlerin de Türkçe olması gerekmektedir. Atatürk, yazmış olduğu Geometri kitabında bu terimleri kullanmıştır. Büyük bir alçak gönüllülük gösteren Atatürk, bu kitaba kendi adını yazmamıştır. Kitabın yazarı belirtilmemektedir ama bu kitabın sonraki baskısına bir ön söz yazan A. Dilâçar bu kitabın Atatürk tarafından yazıldığını belirtmiştir. Konuşmamın bu bölümünde sizlere Türkçeyle ilgili genel bilgiler sunmak istiyorum. Türkçe eklemeli

bir dildir. Köklere ekler getirilerek Türkçede terimler, yeni sözler türetilir. Sözleri birleştirme yoluyla yeni bir terim, yeni bir söz türetmek de bir başka yoldur. Ad veya eylem köklerine getirilen yapım ekleriyle türetme yapılır. Kökler ya ad köküdür veya eylem köküdür. Bu köklerden yapılmış gövdeler vardır. Ek almış köklere dil bilgisinde gövde adı verilir. Bu gövdelere de yeni ekler getirilerek yeni sözler ve yeni terimler türetilir. Türkçenin bir özelliği de birkaç söz dışında türetme sırasında kökte asla değişiklik yaşanmamasıdır. Kural dışı olarak bazı sözlerin kökünde birtakım değişiklikler olabilir. Bir sözün bütününe baktığınızda o sözün kökünü ve eklerini açıkça görebilirsiniz...

Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN

Yapı ile İlgili Bazı Özellikler

Bir sözcük hem yapım hem çekim eki alabilir:

- Yapım eki önce, çekim eki sonra gelir.
bilek-lik-ten, eski-ci-n-in, koş-tur-muş-lar-dı...

Bir sözcük sadece yapım veya çekim eki alabilir:

- yaz-lık, yap-ım-cı-lık, ör-ül-ecek (kazak)... (yapım)
- dolab-ınız-ı, çanta-lar-dan, gid-eceğ-iz... (çekim)

Bir sözcük birden fazla yapım eki alabilir:

- kay-gı-sız-lık, çanta-cı-lık, kap-ış-ıl-...

Yapım eki sözcüğün temel, yan ve mecaz anlamlarına gelebilir:

- tut-ku, baş-la-, yüz-leş-...

Bir ekin farklı görevleri (işlevleri) olabilir:

”-a,-e”

- Arkadaşlarım-a güvenirim. (yönelme hâli eki)
- Yarım kalan ödevlere bak-a-lım. (istek kipi eki)
- Yere düşünce dizim kan-a-dı. (FİYE)
- Bu kısa sür-e-de bir şey yapamam. (FİYE)

“-dan, -den”

- Bunları sen-den mi duydu? (ayrılma hâli eki)
- O, can-dan kişilerle arkadaşlık kurardı. (İİYE)
- Arkadakiler-den ikisi buraya gelsin. (tamlayan/ilgi hâli eki)

“-i, -ı, -u, -ü”

- Ev-i çok güzelmiş. (3. tekil kişi iyelik eki)
- Ev-i güzel temizlemiş. (belirtme hâli eki)
- Güneş bat-ı-dan dağların arkasından batar. (FİYE)
- Çocuk oturduğu bankı kaz-ı-maya başladı. (FFYE)

Örnek 4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükteki "-i" eki farklı görevde kullanılmıştır?

- Edebiyat, evrensel ölçekte beş temel güzel sanat dalından birdir.
- Edebiyat da müzik gibi ancak okuma eylemi ile hayatiyet kazanır.
- Müzik de işitme duyusuna yönelik oluşu nedeniyle fonetik bir sanattır.
- Müziğin malzemesi nota, edebiyatın malzemesi ise sözcüktür.
- Sanatı hayal ile bilimi ise akılcılık ve gerçek ile özdeşleştirmek yanlış olur.

A, B, C, ve D seçeneklerindeki "-i" eki iyeliklidir.

E seçeneğindeki "sanat-ı" sözcüğündeki "-ı" eki belirtme durum ekidir.

Cevap E

“-in, -ın, -un, -ün”

- Defter-in arka sayfasında ilginç bir fotoğraf vardı. (tamlayan/ilgi eki)
- Defter-in edebiyat öğretmeni tarafından çok beğenilmiş. (2. tekil kişi iyelik eki)
- Çocuklar, sınıfı terk etmey-in! (2. çoğul kişi eki)
- Sizi görmek için etrafıma epeyce bak-ın-dım. (FFYE)
- Bu yığ-ın-lar ne zaman ortadan kalkacak? (FİYE)

“-im, -im, -um, -üm”

- Kitab-ım nerede, biliyor musun? (1. tekil kişi iyelik eki)
- Geceleri uyumamaktan sersem gibiy-im. (ek-fiilin geniş zaman 1. tekil kişi eki)
- Bugün akşama kadar ders çalışacağı(k)-ım. (1. tekil kişi eki)
- Bu başarıda sen-in katkın çoktu. (tamlayan/ilgi eki)
- Say-ım işi ne zaman başlıyor? (FİYE)

Örnek 5

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerdeki "-in" eki görevleri bakımından eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) Doğa, başta insan olmak üzere tüm canlıların yaşam alanını oluşturur.
 B) Köprülerin yapımında kullanılan kauçuk ağacı iki farklı kök sistemine sahiptir.
 C) Yazın bu aylarda bile Dikili'nin rüzgârının hiç eksik olmayacağını bilmeliydim.
 D) Çizdiğin dünya haritasındaki ülkeleri yazın sayesinde daha iyi öğrendim.
 E) Alacağın giyecekler, gideceğin yere uygun olmalı, biliyorsun değil mi?

"canlıların" ve "köprülerin"deki "-in" eki tamlayan, "çizdiğin" ve "gideceğin"deki "-in" eki iyelik ekidir. Ancak "yazın" sözcüğündeki "-in" eki yapım ekidir.

Cevap C

Örnek 6

Gözlerim dalar, düşüncelere dalarım. İşte o zaman
 I II
 içimdeki sesler çıkar, anılarla dolu geçmişim gelir aklıma.

Evim, benim sığınağım. Kapılarımdan girerken huzur
 bulur, yorgunluğumu atarım. Çekim hissederim onunla,
 III
 içimdeki sıcaklıkla birleşirim. Zekiyim, derim kendi
 IV
 kendime gururla. Hayatın zorluklarını aşarken zekâmın

gücüne güvenirim.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerdeki "-im" eki ile ilgili;

- I. iyelik eki,
 II. ek-fiil,
 III. yapım eki,
 IV. kişi eki

ifadelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve III
 D) II ve III   E) II, III ve IV

I. iyelik ekidir. II. kişi ekidir. III. yapım ekidir. IV. ek-fiildir.

Cevap C

"-ma, -me"

- Aç karnına bir daha abur cubur ye-me. (olumsuzluk eki)
 ○ Saatim çalış-ma masamın üzerindeydi. (FİYE)

Örnek 7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükteki "-me" eki farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Edebiyatla bilim arasındaki ilişki üzerinde durulurken edebiyatın bilimle bağını hiçbir zaman koparmaması gerektiği unutulmamalıdır.
 B) Edebiyat, bilimle ve gerçekle bağını keserse inandırıcılığını, dolayısıyla varlık nedeni olan insanı, hayatı anlatma amacını da kaybeder.
 C) Hiçbir bilimsel konu yoktur ki edebiyatın bir düzeyinde ya da başka bir düzeyinde işlenmemiş olsun.
 D) Bir bakıma bilgilerle hem de bilimsel bile demeye sakınca görülmeyen bilgilerle dolup taşar en gözde edebiyat yapıtları.
 E) Newton'un fiziği ile hesaplaşmasaydı öylesine eksik kalacaktı ki Goethe, Bergson'un bilinç psikolojisiyle tanışmasaydı n'apacaktı Proust?

"-me" eki, A, C, D, E seçeneklerinde olumsuzluk eki olarak kullanılmıştır.

B seçeneğinde ise isim-fiil türeten yapım eki olarak kullanılmıştır.

Cevap B

"-sa, -se"

- Yaz gel-se de tatile çık-sa-k... (dilek-şart kipi eki)
 ○ Erken gelir-se bunu bir daha değerlendirelim. (şart ek-fiili)
 ○ Bu olayı hepimiz garip-se-miştik. (İFYE)

Örnek 8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-se" eki ek-fiil olarak kullanılmamıştır?

- A) Daha dikkatli çalışsaydın sınavdan yüksek not alabilirdin
 B) Bu akşam yemek hazırlayabilirsen, ben de tatlı yaparım.
 C) Arkadaşların seni bekliyorsa hemen yola çıkmalısın
 D) Yarın hava güzel olacaksa şimdiden hazırlık yapalım.
 E) Bu hafta sonu yağmur yağmazsa, pikniğe gidebiliriz.

"-se" eki; B, C, D, E seçeneklerinde ek-fiil; A seçeneğinde ise dilek-koşul kipi olarak kullanılmıştır.

Cevap A

Sıfat-fiil ekleri, yapım; kip ekleri, çekim ekidir:

- Çal-ar saati kurdun mu? (sıfat-fiil eki - yapım eki)
- O her sabah parkta yarım saat koş-ar. (geniş zaman kip eki - çekim eki)
- Bu maçta unutulmay-acak goller vardı. (sıfat-fiil eki - yapım eki)
- Bu maç hiçbir zaman unutulmay-acak. (gelecek zaman kip eki - çekim eki)
- Çürü-müş dişlerini çektirmeye gitti. (sıfat-fiil eki - yapım eki)
- Dişleri erkenden çürü-müş. (duyulan geçmiş zaman kip eki - çekim eki)
- Dikili'de gezme-dik yer kalmadı. (sıfat-fiil eki - yapım eki)
- Buraları daha önce gezme-di-k. (görülen geçmiş zaman kip eki + kişi eki - çekim eki)
- Sanırım çık-maz sokağa girdik. (sıfat-fiil eki - yapım eki)
- Onun bugün çok işi var, sokağa çık-maz. (geniş zamanın olumsuzluk eki - çekim eki)

Çıkmış Soru 1

Sosyalleşme (I) süreci; gittikçe yoğunlaşan kontrol, yön verme ve biçimlendirme etkisiyle doğal bir (II) varlık olan insanı; uygar, kanunlara (III) saygılı, diğer insanların hak ve sorumluluklarını hesaba katan, (IV) kendinden emin, sakin, mutlu, mesleki (V) yeterliçe sahip bireyler hâline getirir.

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangisi yapım eki almamıştır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

(2018)

I. sür-eç: "-eç" eylemden ad türeten yapım eki

II. var-lık: "-lık" addan ad türeten yapım eki

III. say-gi-li: "-gi" eylemden ad, "-lı" addan ad türeten yapım eki

IV. kendi-n-den: Yapım eki yok

V. yet-er-lik-e: "-er" eylemden ad, "-lik" addan ad türeten yapım eki

Cevap D

Örnek 9

Nasıl aydınlıktı gece

I

Yağmurun ıslak sessizliğinde

II

Yapraklarla örtünmüş kuşlar

Aklımızda edepsiz düşüncelerimizle.

III

Ambalajından çıkmamış umutlar,

IV

Çürüyüverdiler sabaha

V

Sen bana yine karanlığı anlat...

Bu dizelerde numaralanmış sözcükler yapıları bakımından eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

"Nasıl" ve "Çürüyüverdiler" birleşik, "sessizliğinde" ve "düşüncelerimizle" türemiş sözcüktür ancak "Ambalajından" sözcüğü ise basit sözcüktür.

Cevap D

Örnek 10

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde

I

II

güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz.

III

Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil

IV

V

saçlarını göremeyeceksiniz.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri türemiş sözcüktür?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) Yalnız III
D) I ve IV   E) I, III ve V

değ-iş-iyor "-iş" yapım eki sözcük türemiştir.

Cevap A

Örnek Cevap Anahtarı

1. D   2. C   3. E   4. E   5. C   6. C   7. B   8. A   9. D   10. A

Çıkmış Soru Cevap Anahtarı

1. D

Etkinlik

1. Bu parçadaki sözcükleri yapılarına göre yandaki tabloya yerleştiriniz.

Yatak yumuşak, oda ılık, yaşayış tatlı, herkes sevimli, yalnız ne kadar yazık ki çok sürmüyor! On gün sonra gelen giden seyrekleşti.

Karısı da tavuk suyuna çorbayı pişirmez oldu:

— Sen pek gayretsiz oldun. İnan olsun ben senden daha hastayım. Yatsam, yatacağım. Bak bugün gene başım çatlıyor, ayakta zorla geziyorum, demeğe başladı.

Tevfik Efendi'nin bileğinde şişlik kalmamışsa da daha ağrısı varmış. Bir sargı, üstüne bir çorap daha üstüne de bir terlik, eline de bir baston aldı, sokağa çıktı. Haber alamamış, alıp da gelememiş olanlar rast geldikçe soruyor, o da nazlarını yapıyor, anlatıyor, kırıttıyor, dinleyenler de:

— Vah, vah, geçmiş olsun, büyük kaza geçirmişsin, diyorlardı.

Memduh Şevket ESENDAL, *Mendil Altında*

Ad çekim ekleri almış basit sözcük	Eylem çekim ekleri almış basit sözcük	Ad kökünden türemiş sözcük	Eylem kökünden türemiş sözcük
• karısı	• sürmüyor	• yumuşak	• yatak
• suyuna	• oldu	• yaşayış	• sevimli
• çorbayı	• oldun	• tatlı	• gelen
• senden	• yatsam	• yalnız	• giden
• hastayım	• yatacağım	• seyrekleşti	• pişirmez
• başım	• geziyorum	• gayretsiz	• demeğe
• ayakta	• aldı	• çatlıyor	• sargı
• zorla	• çıktı	• başladı	• alıp
• Efendi'nin	• soruyor	• şişlik	• olanlar
• bileğinde	• yapıyor	• terlik	• rast geldikçe
• ağrısı	• diyorlardı	• anlatıyor	• diyenler
• varmış			
• üstüne			
• eline			
• sokağa			
• nazlarını			

Basit sözcükler	Türemiş Sözcükler	Birleşik Sözcükler
• oda	• yatak	• herkes
• ayakta	• yumuşak	• ne kadar
• yazık	• ılık	• on gün
• geziyorum	• yaşayış	• inan olsun
• çok	• tatlı	• bugün
• bileğinde	• sevimli	• Tevfik Efendi'nin
• sürmüyor	• yalnız	• Haber alamamış
• kalmamışsa	• gelen	• gelememiş
• karısı	• giden	• rast geldikçe
• ağrıda	• seyrekleşti	• geçmiş olsun
• kalmış	• pişirmez	• kaza geçirmişsin
• tavuk	• gayretsiz	
• bir suyuna	• çatlıyor	
• üstüne	• demeğe	
• çorbayı	• başladı	
• çorap	• şişlik	
• oldu	• sargı	
• eline	• terlik	
• sen de	• alıp	
• pek	• olanlar	
• baston	• anlatıyor	
• oldun	• dinleyenler	
• aldı	• büyük	
• ben		
• sokağa		
• senden		
• çıktı		
• daha		
• soruyor		
• hastayım		
• nazlarını		
• yatsam		
• yapıyor		
• yatacağım		
• vah		
• bak		
• diyorlardı		
• gene		
• başım		

2. Aşağıdaki tabloyu bu parçaya göre doldurunuz.

Daha da yaygın bir kahkaha selamladı bu şakayı. Kimsenin uykusu yoktu. Konuşmalar küme küme süregidiyordu. Rüzgârda ses duyurmak için bağırlıyordu alabildiğine. Açık havada kim kime dum duma. Güvertenin bir yanından bir horultu yükseldi, iskeleden de perde perde horultular gelmeye başladı. Gökte yıldızlar tek tük, güney denizlerinin tatlılığı da yok. Ah, ne etmiştik de Cova'ya gitmemiştik gene! Homeros, İlyada çelmişti aklımızı. Ya hiç çıkamazsak Troya kıyılarına kadar, ne olacaktı hâlimiz? On gün esmeye kararlı inatçı bir yelin kaba saba uğultusu karşılık verdi bu düşüncelerime. Sabahın beşinde gözümü açtığım zaman Hasan Kaptan'ı çok kararlı gördüm: "Hadi, kalkın, kahvaltı edecekseniz edin, diyordu çünkü Dolap Boğazı'na kadar bir uzanacağım, çıkıp çıkamayacağımızı orada görürüz."

Azra Erhat, *Mavi Yolculuk*

Ad durum eki almış basit sözcükler	<i>şakayı, kimsenin, rüzgârda, havada, güvertenin, yanından, iskeleden, gökte, denizlerinin, Cova'ya, aklımızı, kıyılarına, sabahın, gözümü, orada</i>
Gövdeden türemiş sözcükler	<i>konuşmalar, duyurmak, horultu, tatlılığı, uğultusu, düşüncelerime</i>
Birleşik eylemler	<i>süregidiyordu, aklımızı çelmişti, çıkamazsak, karşılık verdi, kahvaltı edecekseniz</i>
Ayrı yazılan birleşik sözcükler	<i>on gün, aklımızı çelmişti, karşılık verdi, Hasan Kaptan, Dolap Boğazı'na, kahvaltı edecekseniz</i>
Sadece yapım eki almış sözcükler	<i>yaygın, duyurmak, açık, horultu, güney, kararlı, inatçı, karşılık, çıkıp</i>
Hem yapım hem de çekim eki almış sözcükler	<i>selamladı, uykusu, konuşmalar, bağırlıyordu, yükseldi, horultular, gelmeye, başladı, tatlılığı, esmeye, açtığım, uğultusu, düşüncelerime, Boğazı'na, uzanacağım, çıkamayacağımızı</i>

3. Yukarıdaki metinden hareketle aşağıdaki cümlelerdeki yargılar doğru ise yanına "D", yanlış ise "Y" yazınız.

a.	"bağırlıyordu" sözcüğünde hem yapım hem de çekim eki vardır.	D
b.	"süregidiyordu" yeterlik birleşik eylemine örnektir.	Y
c.	"şakayı" ve "uykusu" sözcüğünde iyelik eki vardır.	Y
d.	"olacaktı", birden fazla eylem çekim eki almıştır.	D
e.	"kıyılarına" sözcüğünde birden fazla ad çekim eki vardır.	D
f.	"denizlerinin" sözcüğünde birden fazla çekim eki vardır.	D
g.	"kahvaltı edecekseniz" birleşik eylemdir.	D
h.	"uğultusu" sözcüğü, yansımadan türetilmiştir.	D
i.	"çıkamazsak" sözcüğü, ad çekim eki de almıştır.	Y
i.	"uzanacağım" sözcüğü, sadece çekim eki almıştır.	Y

1. Sanat yaşamına şiirle başladı. Folklor araştırmaları,
I II
fıkra, röportaj, öykü, roman, tiyatro ve senaryo türlerinde
eserler verdi. Yurt gerçeklerini yansıtan röportajları ve
dergilerde yayımlanan öyküleriyle ünü yayıldı.
III
Romanlarının birçok yabancı dile çevrilmesiyle ünü
IV V
sınırlarımızın dışına çıktı.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri türemiş yapı değildir?

- A) Yalnız I B) Yalnız IV C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

2. (I) Kemal Tahir, birçok sanatçı gibi edebiyat yaşamına şiirle başladı. (II) Sonrasında roman ve hikâyeye yöneldi. (III) Eserlerinde geleneklere bağlı köy yaşamını, köylülerin sorunlarını, tarihî konuları ele aldı. (IV) Bu nedenle eserlerinde köylü, kasabalı, şehirde yaşayan işçinin yanı sıra tarihî şahsiyetler karakter olarak yer aldı. (V) Romanlarında gözlem ve betimlemeleri ağır bastı.

Numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede birden fazla türemiş sözcük vardır.
B) II. cümlede birden fazla basit sözcük söz konusudur.
C) III. cümlede birleşik eyleme yer verilmiştir.
D) IV. cümlede üç farklı yapıda sözcük bulunmaktadır.
E) V. cümlede eylemden eylem türeten yapım eki vardır.

3. I. GARSON — (Kadının yanına gelerek) Buyurun bayan?
II. KADIN — Şimdilik bir şey içmesem. Biraz beklemek istiyorum.
III. GARSON — Nasıl isterseniz öyle olsun bayan. (Bir sessizlik)
IV. KADIN — Ne güzel bir yer! Ayağının altında deniz. Gökyüzüne de ne yakın!
V. GARSON — Öyledir, hiç gelmemiş miydiniz?

Numaralanmış diyalogların hangilerinde basit, türemiş ve birleşik sözcüğe yer verilmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve IV
D) II ve III E) I, III ve V

4. I. Gökyüzü, bugün daha bir net görünüyor.
II. Büyükayı yıldız topluluğu neredeydi?
III. Hastalığıma kuşburnu çok iyi gelmişti.
IV. Gülhane Parkı, Sarayburnu'nda mıydı?
V. Yeni aldığım spor ayakkabım çok güzel.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde birleşik sözcük farklı bir yolla oluşmuştur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. (I) Yarın sabah çoluk çocuk tatile çıkmaya karar verdik. (II) Akşamdan hazırlıklar yapıldı yavaş yavaş. (III) Çocuklar bizden önce uyanmıştı. (IV) Börekler, çörekler ve diğer yiyecekler sepetlere kondu. (V) Sabah erken saatlerde arkadaşlarımız bize gelince o gün tatile çıkamamıştık.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde birleşik fiil vardır?

- A) I ve II B) I ve IV C) I ve V
D) II ve III E) III ve V

Cevap Anahtarı

1. B 2. E 3. D 4. B 5. C